

УДК 330.12

Мартин О.М.*кандидат економічних наук, доцент,
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності***Топішко Н.П.***кандидат економічних наук,
Національний університет «Острозька академія»***Галецька Т.І.***кандидат економічних наук,
Національний університет «Острозька академія»*

ДОХОДИ НАСЕЛЕННЯ І ПРИНЦИП СОЦІАЛЬНОЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНА ПРОБЛЕМА СФЕРИ СОЦІАЛЬНО-ЦІННОСТНИХ УЯВЛЕНЬ СУСПІЛЬСТВА

PROFITS OF POPULATIONS AND PRINCIP OF SOCIAL JUSTICE AS FUNDAMENTAL PROBLEM IN SPHERE OF SOCIALLY-VALUE UNDERSTANDINGS OF SOCIETY

АНОТАЦІЯ

У статті досліджено роль розподільчих відносин в соціально-економічному розвитку. Охарактеризовано основні моделі реалізації принципу соціальної справедливості в розподільчих відносинах. Проаналізовано динаміку основних макроекономічних показників, позитивні та негативні зміни в суспільстві під час ринкових трансформацій. Розглянуто показники динаміки і структури доходів населення України. Обґрунтовано необхідність глибокого корегування курсу ринкового реформування економіки, його соціальної орієнтації на основі зміни сенсу та механізмів економічної політики.

Ключові слова: доходи населення, заробітна плата, диференціація доходів, суспільний добробут, соціальна справедливість.

АННОТАЦИЯ

В статье исследуется роль распределительных отношений в социально-экономическом развитии. Дана характеристика основных моделей реализации принципа социальной справедливости в распределительных отношениях. Анализируется динамика основных макроэкономических показателей, положительные и отрицательные изменения в обществе во время рыночных трансформаций. Рассмотрены показатели уровня, динамики и структуры доходов населения Украины. Обосновывается необходимость глубокой корректировки курса рыночного реформирования экономики, его социальной ориентации на основе изменения смысла и механизмов экономической политики.

Ключевые слова: доходы населения, заработная плата, дифференциация доходов, общественное благосостояние, справедливость.

ANNOTATION

The role of distributive relations in the socio-economic development and the basic model of the principle of social justice in distribution relations are examined in this article. The dynamics of key macroeconomic indicators, positive and negative changes in society during market transformations are analyzed. The level, dynamic and structure of income of the Ukrainian population are observed. The necessity of a deep correction of market reform Ukraine's economy, the need for its social orientation base on the change of meaning and mechanisms of economic policy are actualized.

Keywords: income, salary, income differentiation, social welfare, social justice.

Постановка проблеми. Розподіл суспільно-го продукту відіграє виключно важливу роль у забезпеченні процесу суспільного відтворення. Розподільчі відносини, будучи похідними

від відносин власності, прямо та безпосередньо впливають на соціальну структуру суспільства. Доходи населення, структура їх формування та витрат характеризують особливості системи розподільчих відносин країни, добробут її громадян, ступінь їхньої соціальної захищеності. Вони є основним джерелом забезпечення матеріальних і нематеріальних потреб людини, її купівельної спроможності.

Пофакторний принцип розподілу доходів у ринковій економіці веде до концентрації багатства і влади у незначній частині населення. Ефективний розподіл в умовах ринку не обов'язково справедливий. В усякому разі не сприймається значними верствами як справедливий. Нерегульована диференціація не є ознакою цивілізованого суспільства і правової держави. Окрім того, вона гальмує соціально-економічний поступ в умовах постіндустріального суспільства, яке вимагає створення відповідних умов для розвитку людського потенціалу як чинника економічного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема розподілу доходів є одвічною в економічній теорії. Розумінню необхідності соціального регулювання, вирішенню проблеми соціальної нерівності та соціальної справедливості сприяли теорії кінця XIX – середини XX ст. Зокрема «теорія добробуту» А. Пігу, «нова теорія добробуту» В. Парето, праці представників «соціальної школи» (Дж. Тобсона, Дж. Коула, Г. Мюрдала, Л. Ерхарда, Ф. Перру, Т. Веблена та ін.). Здійснена ними критика неокласичної теорії цін і доходів, розробка пропозицій щодо активізації соціальної політики держави з метою пом'якшення соціальних суперечностей і реалізації «керованої еволюції» сприяли усвідомленню необхідності узгодження принципу ринкової свободи із соціальним регулюванням.

Притаманний концепціям економцентризму підхід до соціального чинника (як вторин-

ного по відношенню до вагомості економічного) не є сучасним. У ХХІ ст. розвиток суспільства зорієнтовано на реалізацію теорій «суспільного добробуту»; «людського розвитку» (соціального капіталу); «екології» (діалектики взаємозв'язку природи і людини); «інформаційного суспільства»; «глобального суспільства соціальної справедливості» Дж. Стігліца; «розширення вибору» і «функціональної теорії справедливості» А. Сена; «суспільства ризику» У. Бека та Е. Гідденса; «соціальної етики» і «соціальної економіки» Т. Клевера; «соціальної безпеки» і «соціальних стандартів» Х. Сіберта; «соціального потоку» і «соціального простору» М. Кастельса; «креативних класів» (когнітаріату) Р. Флориди; «соціальної відповідальності бізнесу» М. Портера і М. Кремера та ін. [1–6].

Дану проблематику розробляють й вітчизняні економісти. Це сфера інтересів А. Гальчинського, І. Гнибіденко, О. Давидюка, А. Колода, Е. Лібанової, В. Мандибури, О. Новікова, О. Поплавської та ін. Забезпечення добробуту громадян потребує ефективного функціонування продуктивних сил, впорядкування державою економічної і соціальної діяльності. Глибока соціальна нерівність загрожує соціальній стабільності та знижує економічну ефективність внаслідок низької платоспроможності споживачів. Роль системи розподілу доходів у цьому процесі є вагомою. Продовжується розробка механізмів підтримки соціального компромісу в соціумі.

Мета статті полягає в аналізі тенденцій у сфері доходів населення України; дослідженні підходів до корегування форми і змісту суперечностей суспільного розвитку; визначенні шляхів досягнення балансу між економічною ефективністю та соціальною справедливістю.

Виклад основного матеріалу дослідження. Доходи населення є результатом взаємодії багатьох складових. Досягнення високих соціальних стандартів потребує високопродуктивної праці суспільства, гармонізації соціальних заходів із програмами економічного розвитку та підвищення конкурентоздатності бізнесу [7, с. 25]. З цією метою в усіх країнах у тій чи іншій мірі регулюється зайнятість, доходи, відносини між підприємцями та найманими працівниками; соціальна і майнова диференціація.

Коректування форми і змісту суперечностей суспільного розвитку об'єктивного і суб'єктивного характеру для вирішення дилеми між економічною ефективністю та соціальною справедливістю відбувається на різних концептуальних засадах. Вибір конкретної форми функції суспільного добробуту залежить від історичних особливостей розвитку країни, культурних і моральних уявлень, історичних традицій, ролі держави в перерозподільчих процесах з метою зменшення соціальної нерівності та реалізації принципу соціальної справедливості.

В економічній літературі виділяють чотири основні моделі реалізації цього принципу в роз-

подільчих відносинах – егалітарну, утилітарну, роулсіанську, ринкову. В егалітарній моделі держава авторитарно регулює розподільчі відносини. Усі члени суспільства отримують рівний доступ до благ на основі зрівноваженого розподілу благ і доходів. Згідно з утилітарним підходом, суспільний добробут максимізується як сума корисностей індивідів на основі пропорційного оподаткування доходів. Утилітаристська (Бенхема) функція суспільного добробуту має вигляд:

$$W = W(U_1, U_2, \dots, U_n) = U_1 + U_2 + \dots + U_n, \quad (1)$$

де W – рівень суспільного добробуту;

$U_1(x), \dots, U_n(x)$ – функції корисності окремих індивідів.

У роулсіанській моделі суспільний добробут вимірюється рівнем добробуту найменш забезпечених громадян, а функція суспільного добробуту представлена як:

$$W = W(U_1, U_2, \dots, U_n) = \min(U_1 + U_2 + \dots + U_n). \quad (2)$$

Максимізація корисності найменш забезпечених осіб досягається за рахунок більш високопродуктивної праці високооплачуваних громадян і перерозподілу коштів, товарів і послуг на користь найбільш вразливих на основі прогресивного оподаткування.

За ринковою моделлю справедливість встановлюється ринком на основі пофакторного розподілу доходів. Прямим наслідком і результатом ринкових відносин є диференціація доходів. Перерозподіл благ державою не передбачено. За неокласичних підходів справедливим вважається розподіл, за якого ніхто не може покращити свого стану, не погіршуючи стану іншого. Досконало конкурентний ринок породжує крайню нерівномірність розподілу доходів, тому реалізацію принципу справедливості повинна забезпечувати держава шляхом перерозподілу доходів. Проведення соціально-економічної політики щодо забезпечення вигод одних осіб за рахунок інших потребує оцінки значущості й цінності окремих груп населення для суспільства в цілому. Саме на такому підході побудоване поняття суспільного добробуту в теорії загального добробуту як залежність від індивідуальних функцій корисності кожного економічного суб'єкта:

$$W = W[U_1(x), \dots, U_n(x)], \quad (3)$$

На думку неокласиків, перерозподіл національного багатства є єдиною сферою, де критерієм необхідності державного втручання повинна слугувати соціальна справедливість, а не економічна ефективність. Разом з тим А. Пігу вважав, що перерозподіл національного доходу відбувається за рахунок бідних громадян, тому що вони для отримання державної допомоги погоджуються на більш низьку заробітну плату.

Диференціація доходів населення має знаходитися в рамках уявлень значних соціальних груп про принцип соціальної справедливості як глибинної фундаментальної проблеми у сфері соціально-цінностних уявлень. Влада і суспіль-

ство постають перед вибором між можливістю підвищити справедливість у розподілі доходів за допомогою фіскальних механізмів і загальною ефективністю економіки.

Компромісом у вирішенні цієї проблеми є концепція соціального ринкового господарства. В її основу покладено ідеї поєднання свободи ринку і справедливого розподілу доходів за принципом соціального вирівнювання на основі субсидіарності для забезпечення всім громадянам рівних прав та можливостей в отриманні соціальних послуг, підвищенні добробуту. З цією метою держава, зазначає В. Ойкен, надає працездатній частині населення можливість підвищувати свій добробут за рахунок власної підприємницької діяльності, праці та доходів, забезпечуючи нормальні умови для функціонування і зростання національної економіки [8, с. 408, 411]. Вона захищає лише ту частину населення, яка в силу об'єктивних причин (старості, непрацездатності, чисельності сім'ї, втрати роботи тощо) неконкурентоспроможна і не може забезпечити для себе суспільно необхідний рівень життя. Держава перерозподіляє доходи на основі стандартів соціальної допомоги за мотивами соціальної справедливості, використовуючи для цього податкову систему і створюючи систему соціального захисту найбільш вразливих верств суспільства на рівні, не нижчому за законодавчо встановлений мінімум.

Якщо лібералізм пропагує заходи державного регулювання соціально-економічних процесів пасивного характеру, то кейнсіанство – активного. Кейнсіанську концепцію побудовано на моделі соціального маневрування доходами для підтримання сукупного попиту з метою забезпечення загальної рівноваги, державного регулювання зайнятості, рівня цін, процесів розподілу і перерозподілу доходів, соціальної допомоги малозабезпеченим.

На думку інституціоналістів, регулюючи рівень цін, зарплату, зайнятість, кількісні та якісні параметри середніх і мінімальних соціальних стандартів, держава пом'якшує соціальну напругу, проте розвиток економіки не стимулюється. Завданням уряду є створення рівних можливостей у сфері освіти, умов для реалізації здібностей. Потрібно зрівноважити економічну ефективність ринку із соціальними цілями суспільства.

Тобто в економічному плані трактування категорії «соціальна справедливість» в значній мірі обмежується сферою розподілу багатства і доходів між членами суспільства. Соціальна ж сутність поняття соціальної справедливості ширша за економічну і означає спосіб, за допомогою якого головні соціальні інститути розподіляють в суспільстві фундаментальні права та обов'язки громадян, визначають переваги соціальної кооперації [9]. Вихідна теза щодо

Таблиця 1

Основні показники соціально-економічного розвитку України у 1992–2014 рр.

Показники	1992 р.	1993 р.	1995 р.	2000 р.	2005 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2013 р.	2014 р.
ВВП _{ном.} , млрд. грн. ¹	167,0	148,3	54,5	170,0	441,5	948,1	914,7	1082,6	1454,9	1566,7
ВВП _{реал.} , у % до ВВП 1990 р.	100,0	85,7	47,8	43,2	62,7 ²	74,2	63,3	65,8	63,0	...
Індекс споживчих цін, у % до попереднього року	21 разів	102,6 разів	477,0	128,2	113,5	125,2	115,9	109,4	99,7	124,9
Середньомісячна зарплата (номінальна), грн. ¹	6505,4 ¹	162790 ¹	73	230	806	1806	1906	2297	3265	3476
Середньомісячна зарплата (номінальна), у % до попереднього року	...	...	514,2	129,6	136,7	133,7	105,5	120,0	107,9	106,5
Середньомісячна зарплата (реальна), у % до попереднього року	...	...	110,6	99,1	120,3	106,3	90,8	110,2	108,2	93,5
Кількість зареєстрованих безробітних, тис. ос.	70,5	83,9	126,9	1155,2	881,5	844,9	531,6	544,9	487,7	512,2
Рівень зареєстрованого безробіття, %	0,29	0,35	0,53	4,1	3,1	3,0	1,9	2,0	1,8	1,9
Рівень безробіття (за методологією МОП), %	...	...	...	11,6	7,2	6,4	8,8	8,1	7,2	9,7

¹ 1992-1994 – купоно-карбованці;² 2004 р., дані за 2005 р. відсутні;

Джерело: складено на основі [10]

індивідуальної відповідальності доповнюється чітким визначенням ступеня і меж суспільної відповідальності стосовно гарантування і забезпечення суспільно нормальних умов життя індивіда, створення для цього дієвих механізмів. Держава відповідає за рівень життя, умови розвитку людини та ефективної праці, а члени суспільства на основі гарантованої свободи і відносин власності повинні відповідати за своє матеріальне забезпечення та активізувати свої самозахисні спроможності.

Вищезазначені аспекти актуальні для України. Під час ринкових трансформацій відбувся всеохоплюючий хаотичний перерозподіл національного багатства і власності. Втрачено значну частину економічного потенціалу. За невисокого ВВП і низьких доходів більшості населення наявна висока полярність в доходах як наслідок тіньових розподільчих процесів. Знизилися його реальні доходи. Динаміку основних соціально-економічних параметрів за 1992–2014 рр. відображено у таблиці 1.

Як бачимо, величина номінальної заробітної плати зростає, проте її питома вага у структурі ВВП є низькою. У 2001–2013 рр. цей показник був на рівні 40%, одержані поточні соціальні трансферти – біля 37% [11, с. 42]. За розрахунками О. Поплавської, потенціал номінальної заробітної плати за 2010–2013 рр. збільшився лише на 19,5% (прожиткового мінімуму – на 10,8%) [12, с. 13]. У 90-х роках індекс реальної заробітної плати та інших соціальних показників суттєво відставав від індексу споживчих цін. Лише у 2000-х роках за певної стабілізації макроекономічної ситуації намітилося їх деяке наближення (табл. 2).

За Європейською соціальною хартією, співвідношення прожиткового мінімуму і мінімаль-

ної зарплати має становити 1:2,5 [13, с. 94]. Українські реалії інші. Дані таблиці 2 показують, що приблизний паритет мінімальної заробітної плати і прожиткового мінімуму було встановлено після 2008 р. Навіть таке зростання зарплати наштовхується на безперервне знецінення і технічну деградацію робочих місць, а це знову нагромаджує відтворювальні та соціальні дефіцити [14, с. 24].

Для оцінки рівня соціального неблагополуччя в певному періоді (нагромадженого за певний час) пропонуємо застосовувати такий показник, як «індекс соціального дискомфорту» (табл. 3). Він розраховується як сумарне значення рівня безробіття та інфляції [15, с. 645].

Цей індекс використовується в соціальній статистиці, проте має інші складові (політична боротьба за владу, зміна системи цінностей тощо). У таблиці 3 наведено показники індексу соціального дискомфорту для України та інших країн. Обчислена з кумулятивним ефектом, його величина за 1995–2013 рр. в Україні значно більша, ніж в Росії та деяких розвинутих країнах. Це свідчить про накопичення суттєвих негараздів. Ми характеризуємо ситуацію як трансформаційний соціальний шок. Сформувався соціально-дефіцитна економіка.

Дані таблиці 4 показують, що частка заробітної плати в доходах населення є низькою (2014 р. – 48,8%). У Великобританії вона становить 65%; Німеччині – 64%; Італії – 52%; Франції – 58%; Японії – 69% [16, с. 136].

Спираючись на дані офіційної статистики, неможливо оцінити дійсну диференціацію населення за рівнем доходів. Диференціація трудових доходів втратила економічний зміст, оскільки базується на рівні, який не забезпечує реалізацію навіть відтворювальної функ-

Таблиця 2

Темпи зростання номінальної, реальної та мінімальної заробітної плати, індексу цін, прожиткового мінімуму та мінімальної пенсії у 2000–2014 рр. (у % до попереднього року)

Роки	Індекс номінальної зарплати	Індекс реальної зарплати	Індекс споживчих цін	Мінімальна зарплата грн МЗП ¹	Темп росту МЗП	Прожитковий мінімум ПМ ²	Темп росту ПМ	Співвідношення МЗП та ПМ
2000	129,6	99,1	128,2	100	111,1	270,1	228,3	27,0
2001	135,2	119,3	112	118	118,0	311,3	115,3	37,9
2002	121	118,2	100,8	152,5	129,2	342	109,9	44,6
2003	122,8	115,2	105,2	186,7	122,4	342	100	54,6
2004	127,5	123,8	109,0	215,7	115,5	362,2	105,9	59,6
2005	136,7	120,3	113,5	330,3	153,1	423	116,8	78,1
2006	129,2	118,3	109,1	364,6	110,4	463,8	109,6	78,6
2007	129,7	112,5	112,8	430	117,9	518,5	111,8	82,9
2008	133,7	106,3	125,2	532,5	123,8	607,5	117,2	87,7
2009	105,5	90,8	115,9	643,2	120,8	638,5	105,1	100,7
2010	117,6	110,2	109,4	888,3	138,1	843,2	132,1	105,3
2011	117,7	108,7	108	963,1	108,4	914,1	108,4	105,4
2012	114,8	114,4	100,6	1098,1	114,0	1042,4	114	105,3
2013	107,9	108,2	99,7	1152,9	105,0	1142	109,6	101,0
2014	106,0	93,5	112,1	1256,3	109,0	1213	106,2	102,6

¹Середньорічний розмір мінімальної заробітної плати (грн.);

²Середньорічний розмір прожиткового мінімуму (у середньому на одну особу в місяць, грн.).

Джерело: складено на основі [10]

Індекс соціального дискомфорту (ІСД) в Україні та інших країнах світу в 1995–2013 рр.

Таблиця 3

Рік	Україна			Росія			Німеччина			Великобританія			США			Швеція		
	РБ	РІ	ІСД	РБ	РІ	ІСД	РБ	РІ	ІСД	РБ	РІ	ІСД	РБ	РІ	ІСД	РБ	РІ	ІСД
1995	5,6	377	382,6	9,5	197,5	207	8,3	1,7	10	11,9	5,6	2,8	8,4	8,8	2,4	11,2		
2000	11,6	28,2	39,8	10,6	20,8	31,4	8	1,5	9,5	8,3	4	3,4	7,4	5,6	0,9	6,5		
2001	10,9	12	22,9	9	21,5	30,5	7,9	2	9,9	6,8	4,8	2,8	7,6	5,8	2,4	8,2		
2002	9,6	0,8	10,4	7,9	15,8	23,7	8,7	1,4	10,1	6,7	5,8	1,6	7,4	6	2,2	8,2		
2003	9,1	5,2	14,3	8,2	13,7	21,9	9,8	1	10,8	7,9	6	2,3	8,3	6,6	1,9	8,5		
2004	8,6	9	17,6	7,8	10,9	18,7	10,5	1,7	12,2	7,7	5,5	2,7	8,2	7,4	0,4	7,8		
2005	7,2	13,5	20,7	7,2	12,7	19,9	11,3	2	13,3	7,6	5,1	3,4	8,5	7,7	0,4	8,1		
2006	6,8	9,1	15,9	7,2	9,7	16,9	10,6	1,7	12,3	8,6	4,6	3,2	7,8	7,1	1,4	8,5		
2007	6,4	12,8	19,2	6,1	9	15,1	8,7	2,3	11	9,6	4,6	2,9	7,5	6,1	2,8	8,9		
2008	6,4	25,2	31,6	6,3	14,1	20,4	7,5	2,6	10,1	9,6	5,8	3,8	9,6	6,2	3,4	9,6		
2009	8,8	15,9	24,7	8,4	11,7	20,1	7,8	0,3	8,1	8,6	9,3	1	10,3	8,3	1	9,3		
2010	8,1	9,4	17,5	7,5	6,9	14,4	7,1	1,1	8,2	11,1	9,6	1,6	11,2	8,4	1,2	9,6		
2011	7,9	8	15,9	6,6	8,4	15	5,9	2,3	8,2	12,5	8,9	3,2	12,1	7,5	3	10,5		
2012	7,5	0,6	8,1	5,5	5,1	10,6	5,5	2	7,5	10,7	8,1	2,1	10,2	8	0,9	8,9		
2013	7,2	-0,3	6,9	...	6,8	...	5,3	1,5	6,8	10,1	7,4	1,5	8,9	8,0	0,0	8,0		
Сумарний ІСД 1995–2013 рр.	121,7	526,4	648,1	107,8*	357,8*	465,6	122,9	25,1	148,0	137,7	95,1	38,8	133,4	107,5	24,3	131,8		

РБ – рівень безробіття, відсотків до економічно активного населення, в середньому за рік (за методологією МОП);

РІ – рівень інфляції за рік;

ІСД – індекс соціального дискомфорту: $ІСД = РБ + РІ$

*2012 р.

Джерело: складено на основі [10]

Таблиця 4

Структура сукупних ресурсів домогосподарств України у 2010–2014 рр.

	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р. ¹
Сукупні ресурси в середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство, грн.	3481,0	3853,9	4144,5	4470,5	4563,3
Структура сукупних ресурсів домогосподарств,	відсотків				
Грошові доходи	89,1	88,9	91,0	90,8	91,2
- оплата праці	47,6	48,9	50,8	50,6	48,8
- доходи від підприємницької діяльності та самозайнятості	6,1	4,6	4,1	4,1	5,2
- доходи від продажу сільськогосподарської продукції	3,4	3,1	2,8	2,8	3,2
- пенсії, стипендії, соціальні допомоги, надані готівкою	25,8	25,5	27,1	27,1	27,0
- грошова допомога від родичів, інших осіб та інші грошові доходи	6,2	6,8	6,2	6,2	7,0
Вартість спожитої продукції, отриманої з особистого підсобного господарства та від самозаготівель	5,0	4,8	3,8	3,9	4,6
Пільги та субсидії безготівкові на оплату житлово-комунальних послуг, електроенергії, палива	0,6	0,6	0,6	0,4	0,4

¹ Без урахування частини зони проведення антитерористичної операції.

Джерело: складено на основі [10]

ції. Рівень бідності серед працюючих у 2013 р. становив 20%, тобто кожний п'ятий вважався бідним [17, с. 27]. Висока диференціація на нетрудовій основі не вписується у правове поле. Прослідковується тенденція до пояснення функціонування середніх і багатих верст на основі володіння (привласнення) засобів виробництва, а не реалізації власності у формі доходів, як це прийнято у світі.

Висновки. Ринкова економіка має свої закони розподілу. Нерівність є не тільки продуктом ринкового механізму, а й необхідною умовою його функціонування, створення і підтримки дієвої системи мотивації та інвестування. Проте нерегульована майнова диференціація не являється ознакою цивілізованого суспільства і соціальної держави. Вона повинна бути в розумних межах, щоб не перетворитися у фактор соціальної дестабілізації. Значна роль відводиться державному регулюванню соціально-економічних процесів. Надмірна диференціація доходів модифікує структуру платоспроможного попиту таким чином, що значна його частина спрямовується на закупівлю предметів розкошів та імпортованих товарів. Звужується ємкість ринку для вітчизняних товаровиробників, а отже, стримується економічне зростання.

Забезпечення відтворення робочої сили є ключовою проблемою соціально-економічного розвитку. Метою економіки стає одночасне і збалансоване підвищення ефективності праці та соціального розвитку суспільства, пошук шляхів оптимального розв'язання суперечності між економічною і соціальною ефективністю. Остання вирішується на основі взаємної відповідальності держави та її громадян.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

- Злупко С.М. Основи екогенології: Текст лекцій і програмно-методичне забезпечення / С.М. Злупко. – Львів : ЛНУ ім. І.Я. Франка, 2003. – 240 с.
- Безтелесна Л. Людський розвиток: підходи до трактування суті та умов його забезпечення / Л. Безтелесна // Економіка України. – 2009. – № 7. – С. 4–12.
- Новіков В. Подолання надмірної нерівності – пріоритет соціальної політики / В. Новіков // Україна: аспекти праці. – 2013. – № 1. – С. 3–7.
- Надрага В.І. Феномен ризику в соціально-економічних дослідженнях: ретроспективний огляд / В.І. Надрага // Демографія та соціальна політика. – 2013. – № 1(19). – С. 111–119.
- Cleaver N. Understanding the World Economy. – London-NY, 2002. – 270 p.
- Чужиков В. Соціальні потоки у глобальному економічному середовищі: освітній аспект / В. Чужиков, К. Нужненко // Україна: аспекти праці. – 2011. – № 6. – С. 14–19.
- Гафарова К.Є. Європейські соціальні стандарти та їх імплементація в Україні / К.Є. Гафарова // Академічний огляд. – 2011. – № 1(34). – С. 25–31.
- Ойкен В. Основные принципы экономической политики / В. Ойкен. – М. : Прогресс, 1995. – 520 с.
- Роулс Дж. Теория справедливости / Дж. Роулс. – М. : Наука, 1992. – 112 с.
- Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http : //www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua).
- Куліков Ю. Соціальна сфера в сучасному реформуванні економіки України / Ю. Куліков, О. Йолкіна // Україна: аспекти праці. – 2015. – № 4. – С. 38–45.
- Поплавська О. Доходи та витрати домогосподарств: маркери соціальної безпеки / О. Поплавська // Україна: аспекти праці. – 2015. – № 4. – С. 8–17.
- Баластрик Л.О. Механізм реалізації соціальних функцій держави: інституціональний аспект / Л.О. Баластрик // Фінанси України. – 2013. – № 5. – С. 90–99.

14. Дергачова В. Моніторинг національного розвитку як фактор економічної безпеки держави / В. Дергачова, М. Савельєв // Економіка України. – 2010. – № 1. – С. 19–28.
15. Індекс злиденності // Економічна енциклопедія : у 3-х т. Т. 1 / Редкол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) [та ін.]. – К. : Академія, 2000. – 864 с.
16. Карпенко Н.В. Тенденції динаміки та структури доходів населення в Україні та за регіонами / Н.В. Карпенко // Економіка: реалії часу. – 2014. – № 4 (14). – С. 135–141.
17. Ільєнко Н. Забезпечення оптимальної диференціації заробітної плати – важливий напрям регулювання оплати праці / Н. Ільєнко, Ю. Спасенко // Україна: аспекти праці. – 2015. – № 1. – С. 22–27.